

Paul Leseman en Sieneke Goorhuis-Brouwer:

Kwaliteit voorschool én leerkracht moet omhoog

De professionaliteit van leerkrachten die werken met jonge kinderen moet omhoog, net als de kwaliteit van vve. Daarin vinden Paul Leseman en Sieneke Goorhuis-Brouwer, opponenten in het debat over voor- en vroegschoolse educatie, elkaar. Maar ze blijven verschillen in hun visie op programma's voor jonge kinderen.

door Astrid van de Weijenberg

'Jonge kinderen worden te veel in een keurslijf geduwd', 'Je moet geen onderwijsprogramma's, zoals vve, loslaten op peuters en kleuters': journalisten die op zoek zijn naar een paar stevige quotes tegen voor- en vroegschoolse educatie weten Sieneke Goorhuis-Brouwer, taalpatholoog en hoogleraar taal- en spraakstoornissen in Groningen, altijd te vinden. Gekend verdediger van vroege interventies als vve is Paul Leseman, hoogleraar orthopedagogiek in Utrecht. Leseman en Goorhuis hebben elkaar wel eens de hand geschud, maar gingen nooit diepgaand met elkaar in discussie. Op verzoek van *Didaktief* deden ze dat wel.

Wat vinden ze van het plan van staatssecretaris Dijkma om het budget voor voor- en vroegschoolse educatie te verdubbelen, was onze eerste vraag. 'Prima idee', vindt Goorhuis. 'Maar dan wil ik voor- en vroegschoolse educatie wel opvatten als algemeen stimulerende aandacht en een rijke omgeving voor jonge kinderen. Dus het geld besteden aan klassenverkleining en scholing van leerkrachten en leidsters in de ontwikkeling van jonge kinderen. En dus niet meer geld stoppen in speciale programma's. Gezonde kinderen moeten niet meteen onder het juk gebracht worden van een programmatische aanpak, zoals vve.'

'Prima idee', zegt ook Paul Leseman. 'Maar dan wil ik wel een evenwichtige uitbreiding van vve en kwaliteitsverhoging. Ik denk dat Sieneke en ik het met elkaar eens zijn dat jonge kinderen een goed aanbod moeten krijgen, vooral een goed taalaanbod, maar ook een sociaal-emotioneel veilige omgeving. De vraag is alleen: hoe krijg je dat voor elkaar. Idealiter gebeurt dat spontaan. Maar in de praktijk werkt dat helaas niet zo. Ik geef toe dat een vve-programma eigenlijk een paardenmiddel is, maar dat paardenmiddel hebben we op dit moment wel nodig.'

Goorhuis: 'Dat vraag ik me af. Mijn stelling is dat jonge kinderen met een normale intelligentie en een goed gehoor ook als ze in hun thuismilieu onvoldoende taal-

aanbod krijgen dat inhalen op de peuterspeelzaal en op school. Dan maken ze reuzensprongen. Veel allochtone kinderen hebben geen echte taalachterstand. Dat wordt vaak gezegd, maar ze hebben een blootstellingachterstand. Ze zijn onvoldoende blootgesteld aan het Nederlands. Dat onderscheid wordt te weinig gemaakt.'

Leseman is het er niet mee eens dat allochtone kinderen de achterstand vanzelf inhalen. 'Uit onderzoeken blijkt dat ze inderdaad een sprongetje maken zodra ze naar de basisschool gaan, maar ze halen de achterstand niet in. Mag ik eens een grafiek laten zien? Die geeft een dramatisch beeld. En de verschillen blijven onverminderd

'Vve is eigenlijk een paardenmiddel'

groot tot in groep 8, met alle gevolgen van dien voor de instroom in het voortgezet onderwijs.'

Goorhuis: 'Maar er zijn ook verschillen in aanleg. Je kunt het niet op taal alleen afschuiven.' Leseman: 'Absoluut, helemaal mee eens. Erfelijkheid is een belangrijke factor. Maar er is geen enkele aanwijzing voor dat de hele groep allochtone kinderen genetisch bepaald minder intelligent is. In tegendeel zelfs, uit onderzoek kun je afleiden dat er misschien wel meer potentieel zit dan in gemiddelde groep autochtone kinderen. Dat potentieel wordt nu onvoldoende ontgonnen.'

VOORLEZEN

Allochtone kinderen worden in de voorschoolse periode niet alleen weinig met het Nederlands geconfronteerd, maar ze krijgen ook vaak weinig taalaanbod in hun eigen taal. Hun cultuur is vaak minder talig. Bovendien groeien ze meer dan gemiddeld op in grote gezinnen met minder taalaanbod en minder taalinteractie. En dan is dat taalaanbod vaak ook nog eens verdeeld over twee of

MAARTEN HARTMAN

Allochtone leerlingen hebben geen taalachterstand, maar een blootstellingsachterstand, vindt Goorhuis.

drie verschillende talen. Wat kinderen in die voor-schoolse periode tekort komen, moet op een of andere manier, liefst vroegtijdig, gecompenseerd worden, vindt Leseman. En daar moet dus veel energie in gestoken worden.

Taal aanbod begint vanaf de geboorte, bevestigt ook Goorhuis. En dat is ongelooflijk belangrijk. Dus moet je voorlichting geven aan ouders over wat ze met hun kind kunnen doen. Goorhuis is optimistisch over wat het consultatiebureau op dit vlak kan bereiken. En natuurlijk is ze voorstander van aandacht voor de mondelinge taalontwikkeling van jonge kinderen. Dat wil zeggen veel vertellen en voorlezen op de peuterspeelzaal en in de kleuterklas. Maar tegelijkertijd vindt ze dat er mede door vve te veel nadruk wordt gelegd op het lezen en schrijven, wat daarna komt. Al die aandacht voor beginnende geletterdheid in deze levensfase is verspilde moeite. En met dat actief voorlezen, waarvoor VVE zo veel aandacht heeft, heeft Goorhuis totaal geen affiniteit. Bij actief voorlezen wordt het kind actief bij het verhaal betrokken. De voorlezer stelt de luisterende kinderen tussendoor steeds vragen. Dat gaat ten koste van de literaire beleving, is de mening van Goorhuis.

Leseman: 'Ik vind dat je de moderne ideeën over wat goed voorlezen is, terugziet in vve-programma's. Actief voorlezen is bovendien niet uitsluitend iets van vve. Het is ook de manier waarop ook middenklasse-ouders lezen. Een kind betrekken bij het verhaal, moeilijke woorden uitleggen, leren dat hij vragen mag stellen, mag ingrijpen.'

Goorhuis: 'En dan zit in de klas driekwart van de kinderen achterover geleund. Een paar haantjes de voorsten

doen het woord, de rest houdt zich erbuiten.'

Leseman: 'Niet als je in kleine groepjes werkt en de voorlezer de kinderen doelbewust erbij betrekt en hen helpt om het verhaal te volgen.'

Of vroeg beginnen met geletterdheid zin heeft, daar is Leseman minder uitgesproken over dan Goorhuis. Feit is, volgens hem, dat veel kinderen op jonge leeftijd al spontaan letters gaan schrijven. Maar om in kleuterklassen op een geïsoleerde manier, via lesjes, fonemen en letters te trainen, daar is hij geen voorstander van. Met geletterdheid moet op een zinvolle manier omgegaan worden, ingebed in spelsituaties. Maar of letterinstructie goed of slecht is op deze leeftijd? Dat zou je empirisch moeten onderzoeken, meent hij.

ETIKET

De huidige schoolpraktijk doet geen recht aan het enorme verschil in tempo van de taalontwikkeling bij jonge kinderen, is de ervaring van Goorhuis. Kinderen krijgen meteen al het etiket achterstand. 'Taalachterstand is pas aanwezig als een kind minder presteert dan negentig procent van zijn leeftijdsgenootjes', zegt Goorhuis-Brouwer. 'Dan heb je het dus over tien procent van de kinderen.'

Leseman: 'Tien procent, ja, als je uitsluitend naar stoornissen kijkt. Maar wij kijken breder, naar sociaal-culturele achterstanden en dan spreek je over meer dan dertig procent. Kinderen die in de marge van de samenleving verdwijnen als we niet ingrijpen.'

Goorhuis meent dat zowel allochtone als autochtone kinderen met een zwakke talige situatie thuis met twee of drie jaar peuterspeelzaal al een heel eind geholpen

MAARTEN HARTMAN

Paul Leseman: 'Wie meer taal aangeboden krijgt, profiteert ook meer en omgekeerd. Hoe meer input, hoe beter de taalontwikkeling.'

>> zijn. 'Laat ze gratis twee dagdelen naar de peuterspeelzaal gaan en een heleboel kinderen in groep 1 hebben geen extra stimulering meer nodig.'
 Voor Paul Leseman zijn twee dagdelen niet voldoende. 'Een vroege taalachterstand is een ondermijnend mechanisme. Wie meer taal aangeboden krijgt, profiteert ook meer en omgekeerd. Er is een rechtevenredige relatie tussen input en ontwikkeling. Hoe meer input, hoe beter de taalontwikkeling.'
 Goorhuis vindt dat je niet alleen vanuit de taal moet denken. 'Allochtone moeders zijn vreselijk onzeker. Ook

Werken die programma's wel?

door alle aandacht in de media over ontspoorde allochtone kinderen. Ze vragen zich voortdurend af of ze het wel goed doen. Met twee keer in de week geef je het signaal af dat ze wel deugen en dat je ze alleen wilt ondersteunen. Met vier keer in de week lijkt het alsof je de opvoeding over wilt nemen.'
 Ook Leseman ziet de waarde van partnership met de gezinnen. Toch is hij het nog steeds niet met Goorhuis eens dat het bij de meeste kinderen uit taalarme gezinnen vanzelf goed komt. 'Het zou mooi zijn als het zo werkt, maar uit twintig, dertig jaar onderwijsachterstandenbeleid blijkt dat de achterstand niet gemakkelijk wordt weggenomen. Keer op keer wordt vastgesteld dat de beginachterstand niet wordt weggewerkt. Eerder gro-

ter wordt dan kleiner. Ons reguliere systeem is dus niet voldoende. Het werkt niet goed genoeg. We moeten de ogen niet sluiten voor de werkelijkheid. Die is verre van ideaal. Instrumenten als vve-programma's hebben we op dit moment echt nodig', vindt Leseman.

TOETSEN

Goorhuis: 'Bij alle methodes gaat het er natuurlijk om hoe leerkrachten ermee omgaan. Maar mijn voorkeur heeft het dat ze vanuit hun eigen kennis en niet vanuit een methode handelen. De Pabo's hebben weinig aandacht voor de vroegkinderlijke ontwikkeling met het gevolg dat leerkrachten die kennis niet in huis hebben.'
 Leseman: 'Dat pleit dan juist voor vve, want vve biedt op dit moment als enige geactualiseerd jonge-kinderonderwijs.' Leseman is overigens minder positief over het oude kleuteronderwijs. Uit een observatie-onderzoek dat hij deed in reguliere kleutergroepen, bleek dat de kleuterleerkrachten heel weinig tijd besteedden aan stimulerende verbale interactie met de kinderen. Slechts 4,5 procent van de tijd. Met de kinderen gepraat werd er het meest tijdens de spelwerkles, maar daar stond 'goed je werkje doen' meestal voorop. De verbale interactie was weinig uitdagend. Dat is misschien opvoeden, maar heeft weinig te maken met ontwikkelingsstimulering. Vergeleken met vroeger zijn er nu te grote verschillen tussen kinderen. Daar moet je als kleuterleerkracht wat mee doen.'
 Goorhuis: 'Ik ben niet negatief over de oudere kleuterleidersters.'
 Leseman denkt ook dat het bijna ondoenlijk is voor een peuter/kleuterjuf om alle verschillende niveaus in de ga-

ten te houden en een passend aanbod te doen. Goorhuis beaamt dat. Ze is er ook zeker niet tegen om kinderen te observeren met behulp van observatie-instrumenten. 'Waar ik wel tegen ben, is jonge kinderen aan toetsen te onderwerpen. Dat vind ik te ver gaan.' Leseman: 'Maar toetsen is niet intrinsiek vve. Programma's als Kaleidoscoop en Startblokken werken zelfs helemaal zonder toetsing.' Toetsing is een trend vanuit het onderwijs in zijn algemeenheid en heeft op zich niets met vve te maken. 'Dat is een andere discussie', zegt Leseman. Toch meent Goorhuis dat alle aandacht voor de voor- en vroegschoolse educatie meting in de hand werkt. 'Het belang van de voorschoolse periode wordt heel groot gemaakt. De inspecteur vraagt daarom om meetresultaten. Die wil zien wat de beginsituatie is. En leerkrachten vertrouwen niet meer op hun eigen know how.' Het onderwijs heeft zich te veel uitgeleverd heeft aan het Cito, zegt Leseman, maar anderzijds oordelen leerkrachten altijd. 'Een klein beetje objectiviteit inbrengen met een observatiesysteem is niet slecht. Dat getuigt van professionaliteit.'

EFFECT

Maar werken die vve-programma's wel? Dat is in Nederland niet echt goed uitgezocht, erkent Leseman. Er zijn wel verschillende effectiviteitsstudies geweest (zie pagina 16), misschien wel meer dan naar welke andere interventie in het onderwijs ook, maar geen een heeft een betrouwbaar beeld opgeleverd. Leseman: 'Onder meer omdat er geen goede voormeting is gedaan. Er zijn geen meetgegevens over de beginsituaties. Vaak is alleen duidelijk of er op een school een vve-programma is geweest, maar is er niets bekend over individuele kinderen. Goed opgezette Amerikaanse studies wijzen er overigens wel op dat voor- en vroegschoolse educatie effect heeft.' Goorhuis: 'Maar de Amerikaanse situatie is niet te vergelijken met de Nederlandse.' Leseman: 'Vergis je niet. De sociale verschillen zijn bij ons echt niet zo veel kleiner dan in Amerika.' Jammer vindt Leseman het wel dat er vanuit de politiek massaal is ingezet op uitbreiding van vve in plaats van op kwalitatieve versterking en daarna stap voor stap uitbreiding. Het lijkt nu alsof alle vve-programma's allemaal goed zijn. Terwijl je best kunt twisten over de waarde van sommige programma's. Bovendien worden de randvoorwaarden gemakkelijk uit het oog verloren. De gemeente die zegt: 'Wij doen ook vve, maar we hebben niet veel budget, dus doe het maar met één leidster op een groep'. En hoe vaak gebeurt het niet dat die tweede leerkracht uit de kleuterklas toch de hele week op groep 8 wordt ingezet, omdat daar een juf ziek is? 'Vve wordt vaak vertaald op een manier waarmee we allebei ongelukkig zijn', zegt Goorhuis. Leseman: 'De kwaliteit van zowel vve als van de professional die werkt met jonge kinderen moet omhoog. Ik vind het een belangrijk signaal naar het veld dat onze opvattingen in deze principekwestie niet van elkaar verschillen. Op dit vlak moeten we strijd gaan voeren.' En daarin kan Sieneke Goorhuis-Brouwer zich helemaal vinden. <<

Met medewerking van Simone Barneveld